

1. PROŻNY (894) ai

prożny, prozny, prażny, prazny, prożni, prozni, [prozdny] (794), **prożen, prozen, prażen, prazen** (86), prożny ... a. prożen ... (14).

proż-, **praż-** (535), **proz-**, **praz-**, **[prozd-]** (240), proż- a. proz- (112); -ż- *BielŻyw* (4), *MurzHist*, *MurzNT*, *MurzOrt*, *BielKom* (7), *LubPs* (16), *RejWiz* (12), *RejFig*, *BielKron* (36), *GrzegRóżn* (2), *SienLek* (3), *RejAp* (2), *GórnDworz* (18), *HistRzym* (3), *RejPos* (36), *HistLan* (4), *RejZwierc* (13), *BielSpr* (5), *WujJudConf* (2), *RejPosRozpr* (3), *RejPosWstaw* (5), *BudBib* (14), *MycPrz*, *BiałKaz* (4), *BudNT* (6), *StryjWjaz*, *CzechRozm* (2), *PaprPan* (5), *KarnNap* (3), *ModrzBaz* (9), *SkarJedn* (12), *KochOdpr*, *KochTr*, *StryjKron* (8), *CzechEp* (5), *NiemObr* (3), *KochFr* (5), *KochDz*, *KochMRot* (2), *ReszPrz* (4), *ReszHoz*, *BielSen*, *ArtKanc* (6), *BielRozm* (2), *GórnRozm* (5), *KmitaPsal*, *Phil*, *WysKaz* (2), *PaxLiz*, *KlonFlis* (2), *KlonWor* (4), *PudłDydo*, *ZbylPrzyg*, *SzarzRyt* (7), też *RejPs*; -z- *BierEz* (16), *KromRozm I* (4), *GliczKsiqż*, *GroicPorz* (3), *KrowObr* (11), *RejZwierc*, *KochSat*, *KochZg* (2), *LeovPrzep*, *BiałKat* (5), *KuczbKat* (12), *MWilcHist*, *KlonŻal*, *KochMuza* (3), *WerKaz*, *BielSjem*, *KochPam* (2), *KochPieś* (6), *KochTarn* (2), *PudłFr* (3), *GostGosp* (7), *GostGospGroch*, *GórnTroas* (3), *KochFrag* (6), *OrzJan* (8), *LatHar* (5), *RybGęśli* (4), *SarnStat* (15), *CiekPotr*, *GosłCast* (6); -ż- : -z- *OpecŻyw* (4:1), *FalZioł* (12:1), *GlabGad* (14:1), *RejRozpr* (2:3), *HistAl* (7:1), *KromRozm II* (1:2), *KromRozm III* (4:3), *Leop* (11:6), *OrzList* (2:1), *BibRadz* (40:1), *KwiatKsiqż* (1:2), *Mqcz* (63:1), *OrzQuin* (1:3), *BielSat* (2:2), *Oczko* (2:1), *KochPs* (3:14), *SkarŻyw* (29:12), *ZawJeft* (2:2), *GrabowSet* (3:7), *WujNT* (15:38), *GrabPospR* (8:1), *PowodPr* (1:2), *SkarKaz* (12:1), *SkarKazSej* (5:1).

proż-, **proz-**, **[prozd-]** (867), **praż-**, **praz-** (27); praż- *PudłDydo*; proż- ... : praż-, praz- *RejWiz* (10:2), *GórnDworz* (16:2), *RejPos* (21:14), *RejZwierc* (8:5), *KochPs* (14:1), *KochPieś* (5:1), *GórnRozm* (4:1).

prożny ... (767), **prożni** ... (6), prożny ... a. prożni ... (112); -i *RejFig*; -y : -i *BielŻyw* (3:1), *RejKup* (8:1), *GroicPorz* (2:1), *KwiatKsiqż* (1:1), (63:1).

pró- (122), pro- (43); pró- *MurzNT*, *KochZg* (2), *OrzQuin* (4), *Oczko* (3), *KochTr*, *KochFr* (5), *KochDz*, *KochMuza* (3), *KochPam* (2), *KochPieś* (5), *KochTarn* (2), *PudłFr* (3), *ZawJeft* (4), *GórnTroas* (3), *KochFrag* (6), *OrzJan* (8), *SarnStat* (15), *GosłCast* (6); pro- *MurzOrt*; pró- : pro- *OpecŻyw* (1:4), *Mqcz* (30:34), *BiałKat* (4:1), *KochPs* (12:2), *KochMRot* (1:1); prã- (24), pra- (2); pra- *PudłDydo*; prã- : pra- *RejPos* (13:1); e *jasne*.

comp próżni(e)jszy (1).

sg m N próżen (70) [w tym 68 r. w znac. 4. czego, od czego], próżny (63); ~ (attrib) próżny (16); ~ (praed) próżen (70), próżny (29); próżen *MetrKor* (5), *OpecŻyw*, *BierRozm*, *RejPs* (2), *RejJóz*, *LibMal*, *RejKup* (2), *KromRozm III*, *RejWiz* (2), *SienLek*, *GórnDworz*, *BiałKat*, *RejZwierc* (2), *BiałKaz*, *BudNT*, *KarnNap*, *Oczko*, *KochPs* (4), *KochTarn*, *ArtKanc*, *KmitaPsal*, *Phil*, *KochFrag*, *SkarKaz*, *PudłDydo*; próżny *BierRaj*, *BierEz*, *BielŻyw*, *GlabGad* (2), *Leop* (2), *RejFig*, *LeovPrzep*, *BudBib* (2), *StryjWjaz*, *KochOdpr*, *KochFr*, *KochMuza*, *ZawJeft*, *Calep*, *KlonWor*; próżen : próżny *FalZioł* (2:1), *BibRadz* (1:1), *BielKron* (11:2), *Mqcz* (5:1), *RejPos* (9:1), *KuczbKat* (2:1), *CzechRozm* (1:1), *SkarŻyw* (1:1), *KochPieś* (1:1), *SzarzRyt* (1:1). ◇ G próżného (16); -ého (1), -(e)go (15). ◇ D próżn(e)mu (1). ◇ A próżny (12), prożen (1) *RybGęśli* [w znac. 4.], próżn(e)go (8). ◇ I próżnym (13), próżn(e)m (2); -

ym : -(e)m *MetrKor* (1:2). ♦ *L* próznym (3). ♦ *V* prózny (1). ♦ *f N* próznã (120), prózna (3), prózn(a) (14); ~ (*attrib*) -ã (29), -a (1); -ã : -a *Mącz* (5:1); ~ (*praed*) -ã (88), -a (2); -ã : -a *BierEz* (2:1), *RejPos* (8:1). ♦ *G* próźnej (69); -ěj (2) *OrzQuin*, *KochPieś*, -ej (1) *BiałKat*, -(e)j (66). ♦ *D* prózn(e)j (3). ♦ *A* próznã (58) [*w tym*: -a (1)]. ♦ *I* próznã (29). ♦ *L* próźnej (8); -ěj (1), -(e)j (7). ♦ *n N* próźné (66), próžno (3) [*cf* też *PROŻNO av*]; -é (9), -e (1), -(e) (56); -é : -e *KochPs* (1:1); ~ (*attrib*) -é (19); ~ (*praed*) -é (46), -o (3); -é : -o *SarnStat* (3:3). ♦ *G* próźného (20); -ého (1), -(e)go (19). ♦ *A* prózn(e) (17). ♦ *I* próźnym (7), prózn(e)m (2) *MetrKor*, *MurzOrt*; ~ ęm (1), -(e)m (1). ♦ *L* próźnym (2). ♦ *pl N m pers* próźni (40). *subst m i n* próźné (39); -é (6), -(e) (33). *f* próźné, próźniejszé (39), prózny (1); -é (5), -(e) (34); ~ (*attrib*) -é (15); ~ (*praed*) -é (23), -y (1) *BierEz*. ♦ *G* próźnych (37). ♦ *D* próźnym (1). ♦ *A m pers* prózn(e) (5). *subst* próźné (73); -é (11), -(e) (62). ♦ *I m* próźnymi (2) *KromRozm II*, *BibRadz*, prózn(e)mi (1) *RejWiz*. *f* próźnémi (13), próźnymi (1) *StryjKron*; -émi (2), -ęmi (1), -(e)mi (10). *n* próźnémi (4), próźnymi (2); -émi *BibRadz*, *KochOdpr*, *KochFrag*; -ymi *SkarŻyw*; -émi : -ymi *WujNT* (1:1); ~ -émi (1), -(e)mi (3). ♦ *L* próźnych (12). ♦ *V subst* próźné (3). ♦ *N a. V subst* prozn(e) (1). ♦ *A sg n a. pl subst* prózn(e) (1). ♦ *sg n D skostn* po próźnu (8).

Sł stp: prózny, próźni, *Cn*: prózny, *Linde* także XVII – XVIII w.

1. *Pusty, nic w sobie niezawierający; vacuus Vulg, Mącz, Modrz, Calag, Calep, JanStat, Cn; inanis Vulg, Mącz, Calag; obinanis Mącz; plenus inanitate, vacans Cn* (122) :

Wyrażenie: »miesce prozne« (1): tho yeft pełno gdzie myełzcha proznego nye *PatKaz I* 8.

Przen (2) :

Wyrażenie: »prozny pogrzeb« = grób symboliczny, tj. bez zwłok (1): Niech przy próźnym pogrzebie żadne nárzékanié/ Zaden láment nie będzie *KochPieś* 55.

a) *W którym nic się nie działo* (1) :

Szereg: »czczy i prozny« (1): że then świat trwác miał łześc tysięcy lat. Pierwśzych dwu thysięcy wiek miał być czczy y prozny/ w ktorymby iefzcie niebyło rozdzielnych Krolestw *LeovPrzep Hv*.

a. *W ujęciu trójwymiarowym* (87) : *Mącz* 483d; ieft też chorób niemáło/ co [...] ćieplicami hámovác fye mogą [...] co deſcenfami wśzyſcy názywać [!] zwykli: kthórych to deſcenfów/ kto niezna? álbo który kąt ciála więc bywa próžen? *Oczko* 14.

Wyrażenie: »prożny kąt« (2): *GostGosp* 116; W tym/ z námi żyią/ y mrowki łpoſobie/ Gdzie prozne kąty/ nie poſtoią one/ Ták y przyiaćiel ſmyślny czyni tobie. Nie idzie kędy worki wyprożnione/ Pełná łzpiżárnia/ kupą ciągnie k łobie *GrabowSet Yv*.

α. *W którym nic nie ma; opróżniony; nienapełniony* (71) : Którym Ezop chleb rozdawał/ Dáleko iuż łzey w koſzu miał. Ták názáiutrz z koſzem prozny^m Bieżał náprzod *BierEz B, C2; MetrKor* 57/116v, 59/275; Nakładą go [*kwiecia*] do łklenicze pełno/ [...] obroczą iedną łziję łklenicze do drugiey/ ale proznã na łpodek podłtawią á s kwieciem na wierzh *FalZioł II* 1d, V 70, 100; *RejKup t3; KrowObr* 86v; *Leop* 4.Reg 4/3; *BibRadz* 4.Reg 4/3; rzucią w morze beczkę iákã proznã z ktorã rybã gra przewraciąc *BielKron* 295, 50; *Mącz* 167b; Co mamy nápełniác/ toć ma być prozne/ áby w czyſtym gárncu czyſcie fye wárzyło *SienLek* 12v; *GórńDworz S6; KochMon* 32; Saburratio. kiedy piałkiem ábo kámieniem ładuiã prozne okręty. *KlonFlis F2 marg*.

W przeciwstawieniach: »prożny ... z nakładem (a. nakładny, a. [nałożony]) (7), pełny (2)« (9): *MetrKor* 57/115 [2 r.], 115v, 119v, 59/272v [2 r.], 280v; *BielKron* [852]; ábowiem gdy zakołacefz w prożną kulfę/ wielki dzwięk daie/ á pełna nic *GórnDworz* F6; [Woz prożny daie człá połowicę tego/ co daie woz náłożony *SzczerbSpecSax* 49 (*Linde*)].

W charakterystycznych połączeniach: *prożna*(-y, -e) *beczka* (2), *garniec*, *kosz*, *kufa*, *lampa*, *łagiewka*, *łódź* (3), *miednica*, *naczynie* (3), *okręty*, *przełbica*, *sklenica*, *stodoła*, *turybularz*, *woz* (7), *żłob*.

Przysłowie:bibl. Gdzie wołow niemáfz/ żłob prożny bywa *Leop* Prov 14/4.

Zwroty: peryfr. »pość z prożną kobiałką« = *stracić wszystko* (1): Gdzie fie łolwiek [!] obrociífz chcefz poczynác hoynie/ Poydźiefz z prożną kobiałką/ iákoby po wojnie. *BielSat* C.

peryfr. »nie potrząsać próżnego bokłaga« = *pić z umiarem, nie dopijając do dna* (1): Bo iuż on rycerfki człowiek nie pociąga wędzonki/ nie potrzała próżnego bokłagá/ nie wala fie iáko pies po thrawie *RejZwierc* 176v.

Wyrażenia: »prożny grob« [szyk 1:1] (2): By Ezopá zábić kazał. Hermip iże go miłował/ W prożnym grobie go záchowál: Y támo go długo żywił *BierEz* F3; *ArtKanc* F13v.

»prożny grób« = *grób symboliczny, tj. bez zwłok, cenotaf; cenotaphium* *Mącz*, *Calep*; *tumulus honorańus* *Mącz* (3): *Cenotaphium*, Próżny grób ná pámiątkę tylko wyftawiony. *Mącz* 46d, 468c; *Calep* 178b.

»miestce prożne« (3): gdy on wiatr żyły y też mieścza prożne w żołądku napełni tedy przeftawa chęć iedzenia *GlabGad* K3v, H7v; Są tácy/ ktorzi dzień przed tym niżli ná vcztę idą purgácya biorą/ áby zaś ná mieyfce iákoby prożne więcey pokármu tkáli y picia nálewáli. *ModrzBaz* 52.

»we śródku, wnątrz prożny« = *in medio vacuus* *Calep* [szyk 2:1] (2:1): KOMor ieft robaczek iako y mucha maluczki [...] wnątrz wftytek ieft prożny *FalZioł* IV 29b; Vczynicie też ołtarz obieci álbo ofiárom z defzczek z drzewá *Setim*/ áby prożny we śródku był *BielKron* 33; *Calep* 555b.

»z wierzchu prożny« = *nie do końca napełniony* (1): Obinanis, Z wierzchu prożny/ czczy/ nie pełny. *Mącz* 167b.

»prożny(-a) wor(ek), mieszek, skrzynia, wacek« [jako oznaka ubóstwa] [szyk 6:2] (4:2:1:1): *RejRozpr* H3v; *BielKom* A2v; *RejWiz* 11; Dármoć fy kochamy w tych Seymowych Sądziéch/ z których nic nie odnośimy iedno Limitácya/ á próżné worki: to ieft/ nędzę z niewolą do domu. *OrzQuin* B4; *HistLan* F3; TEn próżny wácek/ Pluto poświęciłem tobie [...]. Dziwna rzecz iáko ciężko czczą nośić kálétę *KochFr* 42, 110; Gdzie grofz/ tám dżiśia przyiaćiel gotowy/ Prożnyli worek/ towárzyfzem łobie Fráfunek vzna *GrabowSet* Yv.

»prożny żołądek, brzuch« (2:1): gdy fzcżkawka z próżnego żołądka/ kthori nie ma czo trawić przychodzi. *FalZioł* V 42v; *GlabGad* G2v; *RejKup* c8v.

Szeregi: »prożny, czczy« [szyk 2:1] (3): *Ventosum horreum*, Czczá próżna łtodoła. *Mącz* 483d, 167b, 468c.

»prożny i nakładny« (2): Téż niech będzie wolné przeftcié y drogá wftytkim Kupcom [...] przez rzeki álbo wody áż do morzá y zá morze/ ná łodziách máłych y wielkich/ próżnych y nakładnych [*vacuis sive oneratis* *JanStat* 854] ná wieki *SarnStat* 1077 [*idem*] 1077. [*Ponadto w przeciwstawieniach* 2 r.]

Przen (3) : Przychodzi [szatan] [...] do próżnego domu/ świecą czią ochędożonego [...] / wchodzi weń/ y tam mieżka *SkarŻyw* 36, 36.

Szereg: »mizerny a prozny« (1): áby z siedmią złych duchow gorźzych iefźcze/ nie przylećiał z nowu Szátan do mizernego á proznego gmáchu fercá twego. *LatHar* 111.

b. *W ujęciu dwuwymiarowym: na którym nikogo lub niczego nie ma (o płaszczyźnie, też powierzchni czegoś)* (32) : y gory prozne zákwitnęły potrzebniemi zioły fwemi *RejPs* 94v; iáko gułlicie [...] obruły/ rętniki/ kthorymi prozne ołtarze przykrywácie *KrowObr* 107v; *BibRadz Gen* 1/2; Vacare, Być próżen/ próżnym/ nie mieć nic ná łobie/ leżec pułto. *Mącz* 472a; Vacuus equus, Proźni koń ná którym nikt nie fiedźi. *Mącz* 472b, 472b; *BudBib Gen* 1/2; *CzechRozm* 128 [2 r.].

Wyrażenia: »miesce prozne« (1): Spatium – Mieścze prozne, czczę. *Calep* 995b.

»miesce, plac proźny(-e)« = *pusty kawałek ziemi* [szyk 5:4] (7:2): *RejPs* 56; Więc roże podle płotow/ więc tu włofkie grochy/ O wa proźnego mieyfćá nie naydzyełz ni trochy. *RejWiz* 56; Vestibulum, Proźny plác przed domem/ podłienie/ ganek. *Mącz* 490a, 116b, 464c; *BielSpr* 41 [3 r.]; *GostGosp* 108.

»prozne miejsce« = *niezajęte przez kogoś siedzenie, zwykle przy stole; vacuus locus Vulg* [szyk 5:1] (6): *BielŻyw* 87; *Leop* 1.Reg 20/25, 27; A gdi było przy łtole w łwięto/ vyrzał Saul mieyfće prozne podle fiebie gdzie Dawid ładał/ rzekł: gdzie Dawid? *BielKron* 66; *Górndworz* P8v; *RejPos* 157v.

»prozne miejsce« = *ubytek w czymś, wyszczerbienie* (1): Ná Zimę piecow zewnątrz opráwić kędy trzebá: gliny też ná prozne mieyfćá przyczynić dáć/ dla popráwy piecow/ kominow *GostGosp* 66.

Szereg: »ni(k)czemny, (a) proźny« (2): *RejWiz* 144v; W początku łtworzył iefł Pan Bog niebo y zyemię/ á zyemia była niczemna á proźna *BielKron* 1.

a. *Czysty; niezapisany, niezabrudzony* (3) :

W przeciwstawieniu: »proźny ... pomazany« (1): Ná proźney tablicy łácno piłać co chcełz: ále ná pomázáney trudno. *SkarKaz* 420b.

Wyrażenie: »proźna(-y) karta, papier, tablica« = *pura tabella Cn* [szyk 2:1] (1:1:1): *BielSpr* c2; Więc/ ieślize kto nádeń w tym więcęcy rozumie/ Ma tu y proźny papier/ niech piłze co vmie. *GostGospGroch kt*; *SkarKaz* 420b.

2. *Wyłączony z działania* (9) :

a. *Nieczynny; nieużywany do pracy* (3) : Gdzie kazánia czynił/ tám iułz rzemieśnice wárłtáty prozne były: włzyłcy ná kazánie wpowłzedne dni bieźeli. *SkarŻyw* 310; [Cesarz, ten sam ma tysiąc koni proźnych rok od roku pod swe siodło *PamJancz* 133].

Przen (2) : Lecź poliędzie iy [królestwo Eden] puhácź á ieź/ fowá y kruk miefłzkác będą/ y wyćiągnie [Pan] nań łznur proźny/ y kámienie prozne [lineam desolationis et lapides vacuitatis]. *BudBib Is* 34/11.

b. *O pokarmie: niestrawiony* (1) : gdy ie [wino] kto richłó pije iedząc tedi też ono pirwey łie trawi y żyły napełnia á tak drugie karmie prozne zołtawia. *GlabGad* K7.

c. *Którym nikt się nie zajmuje, nie interesuje* (3) : A włzákoź niechcełz áby łpráwy mądrości twoiey miály być prozne *BudBib Sap* 14/5; *ReszPrz* 98; Iefłi łię dopiero przed lat 30. wiárá poczęłá/ gdyź iuź iefł 400. lat iáko łię Chryłtus ziáwił: záprawdę Ewángelia ták długo była proźna. *SkarKaz* 550b.

d. *Niezajęty przez kogoś, wakujący* (2) :

Wyrażenie: »miesce prozne« [szyk 1:1] (2): Sublego. Inłzym prozne mieyfće záłádzam włtáwiam ynłzego ná to mieyfće. *Mącz* 18Tb; iłz mieyfćá złych Aniołow/ w niebie zołtály prozne: ná nagrodę

ludzby [!] ich vmyślił [*Pan Bog*] łtworzyć inne Anioły y łługi łobie/ [...] to iełt ludzki narod. *SkarŻyw* 258.

3. Niczym niezajęty, beczynny; vacuus Mącz; otiosus PolAnt (10) :

a. O ludziach: niepracujący, próżnujący (5) : Operarii vacui, Próźni robotnici. *Mącz* 472b; *BielRozm* 30; łzáty wálze od molow (włáfniey proznych páchołkow) wytrawione łą. *PowodPr* 69.

W połączeniu szeregowym (1): Kolana miáłsze á miełifte człowieka łwiebodnego zna(mionuią) włzakoż będzie boiażny/ próżny/ á nie robotny. *GlabGad* P6.

Zwrot: »stać, [stojący] próżny« (1): BudNT Matth 20/7; [Czo tu stoýcie czaly dzień prozdný? Rzekli iemu: bo żadny nas nie naił. SandMalEwan 67, 66].

b. O czasie: wolny od zajęć (5) : Egon ocium sequutus sum, [...] Yzam łie ná próżny żywot vdał. *Mącz* 384d.

Wyrażenie: »czasow proznych« = w wolnych chwilach [szyk 2:1] (3): w dworze ma ich [*studzien*] byđz kilka/ bo wodá potrzebna, kthoreto łtudnie czáłow proznych przelewáć/ áby łie wodá nie płowáła. *GostGosp* 106, 84, 96.

Wyrażenie przyimkowe: »po próżnu« (1): Ociose ambulare, Po próżnu łie przechodzić. *Mącz* 259a.

4. Nie niemający a. niemający czegoś; pozbawiony, wolny od czegoś; vacuus Vulg, PolAnt, Modrz; inanis PolAnt, Mącz; alienus, exors Modrz [w tym: prožen itp., tylko prožen kogo czego, od czego 71 r.] (171) : *BierRaj* 23; [*Ezop prosi, aby na drogę dali mu mały ciężar:*] Rzekli mu/ gdyżeś niemocny/ Poydzilź iáko w drogę prozny: Myć to iuż włzytko weźmiemy *BierEz* A4v; Nie vkażełz łie przed oblicznością Bożą próżny *Leop Eccli* 35/6; Iełli odeflećie Skrzynię Bogá Izráelłkiego/ nie odsłayćie iey prožney/ ále przy niey oddayćie ofiarę zá łwoy grzech *BibRadz 1.Reg* 6/3, *Luc* 1/49; *BudBib Ex* 34/20, *Deni* 16/16; *BudNT Mar* 12/3; A ná czás połłał łługę do oraczow/ áby od nich wzięł z owocu oney winnice. A oni poimawłzy go vbili/ y odefłáli proznego. *WujNT Mar* 12/3.

prožen (prożny) kogo, czego (109): MetrKor 34/268; gdy się [psica] ołzczeniła/ A iuż brzuchá prozna byłá BierEz M3, M3, P3; FalZioł I 107d, 151d, V 91v; chcełzli być od zwierząt rozny A ich też głupołci próźni Chciey łie w naucę obierać BielŻyw nlb 6; BierRozm 19; LibLeg 7/35v; RejPs 53v, 136, 141v; RejJóz K2; LibMal 1546/122; RejKup r7; KromRozm II o2v; KromRozm III B3 [2 r.], D2 [2 r.]; BielKom B3, B3v; RejWiz 12, 193v; Dałem mu potym lekárłtwo/ iż był prožen gryżenia wnątrznego BielKron 459v, 25, 37v, 105, 106v, 223v (11); Quid gentium caret is morbus, Y która ziemia tey choroby próżna yełt. Mącz 341a, 472a, 487b, 499d; Chcełzli prožen być dáwice Pał ná popioł łáłtkolice SienLek 82; GórńDworz Bb4, L18v; Iáko małz prožen być łtráchu łądu Páńłkiego. RejPos 222v marg, 49v, 139, 146, 152v, 169v (11); KuczbKat 40, 135, 140, 430; y drugim otuchy dobrej y fercá przydáie/ przywodząc im ná pámięć [...] iáko więźnie łrogiego więzienia praźni bywáią/ gdzie iuż czáłem iedno do iutrá łmierći czekáli RejZwierc 85v, 34v, 134, 150v; Wielkyem ia poćiechy łáłkom wálzym przeciwo grzechu y łtráłłiwey łmierći powiedział/ ktore naz łciczyć máią náprzećiw tym nieprzyiaćielom/ ktorych nigdy próżny byđz nie możemy. BiałKaz C2; BudNT przedm c4v; CzechRozm 261; KarnNap D3v, E2v; ci iełliby im leż zadano/ dźiwnie bywáią obraźeni/ chocia iey niebywáią próźni. ModrzBaz 60, 18 [2 r.], 34; Boże/ który miełzkałz nád włzytkiemi nieby/ Próžen y trołk ludzkich/ y włzelkię potrzeby KochPs 188, 10, 17, 27, 90, 103, 112; SkarŻyw

511; *KlonŻal* C3v; Nie dziw tedy/ że ludzie cięną łye za złotem/ A Poetá flucháčzów próznych [lege: prózny] gra za płotem *KochMuza* 25; *KochPieś* 27; *KochTarn* 78; *ArtKanc* O4; *GórnRozm* Ev; *KmitaPsal* A2v; *Phil* H4; Takem boiáźni prózen/ iáko y nádzieie. *KochFrag* 51; *OrzJan* 131; To mego/ żywot wieść łobie łpokoyny/ Prozen włzech brzękow krwáwey woyny/ Niechay zbroiá rdzewieie/ Ia pokoy wolę *RybGęśli* C2; *GosłCast* 33; *KlonWor* 69; *SzarzRyt* C3v. Cf *Zwroty*, *Wyrażenia*.

prožen (*prożny*) *kogo*, *czego* [= *chcący pozbyć się*] (9): A o koćie się [myszy] rádziły/ Iákoby go prozny były. *BierEz* Ov; *OpecŻyw* 5v; *LibLeg* 10/115v; *RejPs* 155v; *BielKron* 120v, 400, 458v; Oświeć łáfką śwá wżyftko Królestwo náłze Polłkie/ ábyłmy téy ciemności/ Czelkiego/ Niemieckiego/ y Szwáycárłkiego Kácérftwá/ prózni w Polłzce rychło byli *OrzQuin* Y; Lecz to názbýt drogi gniew/ który cheefz [!] záplácić/ Smierciá byś mię prážen był *PudłDydo* B2; [posłał Eryk do królewny, aby [...]] onego, acz jej mężem jest, prózną była *KromHist* 28; *BielKron* 1597 594 (*Linde*).

prożny (*prožen*) *od kogo* (1), *od czego* (23): gdiż ten dawny á iuż wżiet obyczáy ieft/ ludźiem znamienitim takowe księgi przypisować za ktorých zalecenim mogłyby ony być poważnieyłze á od przygany prożnieyłze. *WróbŻołtGlab* A2v; *RejPs* 106v; *RejKup* r8v; *KromRozm I* F3; Stáliłcye łye proznymi od Kryłtułá [tj. *od Jego nauki*] wy/ ktorzy w zakonye chceyć być włpráwyedliwyeni. *KromRozm II* nv; *BibRadz I* 5d marg; iako był Scipio zwył mawiać/ yż nigdy wiecey łię około zacnych nauk nieobierał/ iedno kiedy łam á prożnim od póspolitych łpraw bywał *KwiatKsiąż* G3, G4; *RejPos* 261 v; *BiałKat* 36, 91v; náóstátek y Krolewłka tá łtolicá Crácow: od łzáble ich prózną niebywála. *BiałKaz* H3v, H3v; A ták y ia tego o moiem przekłádzie nie mowię/ żeby iuż prožen od omyłek był *BudNT przedm* d2v; włzáłże poniewáz y my łámi niemożemy być od káždéy wády prózni/ przeto słúłźnie mamy drugich litować/ á nimi niegárdzić *ModrzBaz* 58, 7; *SkarJedn* 112; *SkarKaz* 241a; *GosłCast* 31. Cf *Fraza*, »prožen od grzechu«.

prożny w czym (1): Gdyż też w to y łáfkáwe fatá potrały/ W czym ia prożny/ tym łáłność twoię obdárzyły. Skárbem/ ktorýc Bog łporzy *StryjWjaz* A2v.

W połączeniach szeregowych (1): *BiałKat* 226; [zrołkazania pana náłłego Iefu Chriłtułá/ na miełcu Kołłciołá iego łwiętego Chrzełłciańłkiego/ opowiedámcię [!] być wolnem proznem y rozwiázanem od włłech grzechow twoich *UstKołłciel* 116].

W przeciwstawieniu: »być pełnym ... być prozen« (1): Włzáłże też przez ten czás [naszego życia] łpofob tego żywotá ktory nędze ieft pełnym/ nie ieft łwych rołkołszy y wełela prozen. *KuczbKat* 140.

W charakterystycznych połączeniach: *prožen* (*prożny*) *baczenia*, *bojaźni*, *brzucha* [= *urodzić*], *ciemności*, *choroby*, *dekretu*, *gamractwa*, *gamracyjej*, *głupości*, *gniewu* (4), *jęctwa*, *kąsania*, *kłopotu*, *koncilijum*, *męki* (2), *miłosierdzia*, *modł*, *myłłi cielesnych*, *nádzieje*, *niebezpieczeństwa* (3), *niecnót*, *niedostatku(-ow)* (2), *niemocy*, *nienawiłłci niewczasu*, *oblúdnółłci*, *obmowki*, *obrony*, *pokusy*, *powietrza zarażonego*, *pracej*, (s)*przeciwnika* [= *grzechu*] (2), *przekłęcia* (2), *przekłęctwa*, *przygody*, *przyjaźni*, *przysady*, *rozsqđku rozumienia cielesnego*, *sławy*, *strachu* (4), *swarow*, *trosk(i)* (2), *trudności*, *wałłni*, *więzienia* (3), (brzękow) *wojny* (2), *wszeteczeństwa*, *zakażenia* (2), *zawichrzenia*, *zdrady*, *zmazy*; *prożny od błędow*, *od bojaźni ludzkiej*, *od gwałtow*, *od kłopotu*, *od namiętnółłci*, *od nieszczęłłcia*, *od omyłek*, *od przygany*, *od przymowek*, *od strachow*, *od szable*, *od wody*.

Fraza: peryfr. »od pokarmow są prozne usta« = *ktoś nie może jeść* (1): Pokoiu/ dzień moy/ nie ma/ od ciężkości/ Od pokarmow są prozne wsta moje *GrabowSet* K3.

Zwroty: »opuścić (a. opuszczać) proznego« (3): Łaczné nakarmił wlfem dobry^m/ a bogate opuścił proźne [*przekład tego samego tekstu* (2)]. *OpecŻyw* 11v; *RejPos* 304; *SkarKaz* 581a.

»ślubu prozen nie być« [*w formule przysięgi*] = *nie złamać ślubowania* (4): a flubuya thego flyvbu nyebycz proszen do thand do kand my a krol yego myłofcz polfky [...] nyeporuczy ftiego flyvbv wypułczycz *MetrKor* 34/265, 37/2, 2v, 4.

Wyrażenia: »prozen (prożny) grzechu, występu, złości, od grzechu« = *vacare culpa* *Mącz* [*szyk zmienny*] (7:1:1:4): nikt nye yeft/ yako fwyadłfy Sálomon/ któryby mógł rzec/ czyfte yeft ferce moye/ prozenem grzechu *KromRozm III* D5, D5v; *RejWiz* 115; o krolach kthorzy byli prozni grzechu á którzy nie *Leop Eccli* 49 arg; *BielKron* 160v, 215; *Mącz* 472a; *RejPos* 228v, 234v; *BiałKat* 226; Smył y mył náłzá/ do złego skłonna ieft od młodości/ ktofz będzie od grzechu prozen? *BiałKaz* K2v; Ráczże mi go też z láłki fwey wżyczyć/ Abych ia złości moich prozen mógł być *ArtKanc* L12v, L3.

»prożne(-a) ręce (ręka), dłoń« [*o tym, że ktoś nic nie dostał lub nic nie chce dać; w tym: z próżnemi rękoma, z próżną ręką, dłonią* (8) = *vacuus* *PolAnt*; *inanis* *Mącz*] [*szyk 9:1*] (8:2): Nie barzo bys tam vtyła Prożne bys ręczę omyła *RejJóz* D3v; *RejKup* v4; Aby fię żadny do kościoła nieukazał s proznemi rękoma *KrowObr* 196; *BibRadz Gen* 31/42, *Ex* 23/15; *Mącz* 167b; Inż drzwi káżdemu kthory przydzie s próżną dłonią zawárte będą *RejZwierc* 55; *BudBib Eccli* 35/4; *KochOdpr* A4; Zaden vbogi zpróżną ręką od niey nieodfzedł. *SkarŻyw* 141.

»prozen (prożny) śmierci (a. śmiertelności)« = *nieśmiertelny* (2): żadny nieieft by też był námożnieyifly/ który by miał być prozen śmierci *RejPs* 133v; DVchy próżne śmiertelności/ Daycie cześć ná wyfokości Pánu *KochPs* 214.

»śmierci prożny« = *niezniszczalny* (1): Y Maufolaea/ y AEgiptfkie grody Oftátniéy śmierci próżne być niemoga/ Albo ie ogień/ álbo nagłe wody/ Albo ie látá zazdrościwé zмога *KochFr* 38.

Szereg: »prożny a czysty« (1): potym w rynek wyiechał [*ów fałszywy prorok*] ná flepey oflicy/ powiadał przed połpołtwem/ yż oćiec niebieski nań wżytkie grzechy ich włożył/ przetoście iuż wżytcy próżni á czyści od wżytkich grzechow *BielKron* 215.

W przen (2) :

Wyrażenia peryfr. na oznaczenie śmierci: »dusza prozna dała« (1): Moia tak łączną dułzá fię nie czuie/ Aby poćiechę iáką przyiąć miała/ Wyiawfzy kiedy prózna będzie ciála. *KochFrag* 53.

»prozne dusze kości« = *zwłoki* (1): Wrzuć w morze/ kto przyiaciel/ próżne dułze kości: Owá mię tám/ choć martwo/ byftré nawálności Doniofá/ gdzie [...] *KochPam* 87.

Przen (4) :

prożny czego (2): iż tilko ięzikiem przyfiągł gdyż mył zołtała prózna przyfięgi to ieft nie przizwoliła. *BielŻyw nlb* 10. Cf *Wyrażenie*.

Wyrażenie: »ręce prozne krwie« = *ktoś nie zabił* (1): Acz będą ręcze prozne/ nie winney krwie iego Alem śmierci przyczyncza *RejJóz* A8.

a) *Bez potomstwa, rodziny; samotny* (2) : [Judas o Tamar] SprawiedliwŹa ieŹt oná niŹli ia/ gdyŹ z fynow moich nie mogłá pocŹáć/ pocŹęłá zemnie/ áby moy dom nie Źzczedł proŹny według Boskiej obietnice. *BielKron* 20.

W przeciwstawieniu: »pełny ... proŹny« (2): Ktorem odpowiedzŹálá [Noemi, która utraciła męŹów i synów]/ nie zowćie mię Noemi (to ieŹt cudna) ále Mará/ to ieŹt gorzka/ bo mię gorzkoŹci nápełnił Pan Bog wŹzechmogácy/ bom wyŹłá pełná/ á przyŹłám proŹna. *BielKron* 53.

5. *Unieważniony, nieprawomocny* (9) :

W połączeniach szeregowych (2): [te umowy] zepŹówané/ wyniŹczone nikiemné/ y prózne opowiedamy/ chcąc áby oné nie miáły żadnéy mocy *SarnStat* 885, 1069.

Szeregi: »nic nie waŹyć i prozen być« (1): tedy Źkázuujemy/ áby to nic nie waŹyło/ y prózno było [irritum fore et inane *JanStat* 569] *SarnStat* 590.

»nikiemny (nikiemno), (i) prozny (prozen)« = *cassus, irritus et nullus, nullus et inanis JanStat; cassus, irritus, inanis; irritus et inanis JanPrzyw* (6): tedy cokolwiek bęđie zápiŹano przeciwno tákowéy wŹtáwie/ to ma byđć nikiemnym y próznym Źkazano zá teráznieyŹym Státutem *SarnStat* 931, 163 [3 r.], 948, 1102. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

[»prozny i skaŹony«: A ieŹly bi przemiennoŹci kŹieniei zmieŹcza na mieŹcze belo. tedi ma bicz z dozwoŹeniem opaczim. A ieŹli bi krom iego woliei tedi maią bicz prozne i Źkazone. *StatNorb* 100v.]

6. *Nieprawdziwy, bez pokrycia; niemający odpowiednika w rzeczywistoŹci; vanus Vulg, PolAnt, Mącz, Modrz, Cn; inanis Mącz, Modrz, Vulg, Cn; vacuus PolAnt; falsus Mącz* (70) : *KromRozm III D; Nyeche* Źie yuŹ Źrodze obroćá z myŹłámi Źwemi wŹteć/ Ci co ták záwŹdy zmyŹłáli przeciwnie próŹną rzecz *LubPs* L2, L3; *Leop Ez* 21/29; *BibRadz Ez* 21/29; *GrzegRóżn* N2; WidŹiŹł Źe oni wŹyŹłko w Duchá y w dymy y w fántázye prozne reŹolwuią/ gdy ten Sákráment Źámy Duchownym pokármem zowá. *WujJud* 252; Pan KryŹthus nie ieŹthći prózne iákie zmyŹlenie albo przez Źen widzenie/ ále ieŹth w ludzoch wiernych Źywym vmocznieniem *RejPosWstaw* [110²], [110²]; *MycPrz I* [A]3v; DoŹyć ći Źię iuŹ tym próznym á ŹmieŹnym bez ŹámeŹy rzeczy przezwiŹkam Źolgowáło: doŹyć RzeczpoŹpolita y Zbor w poŹmiewiŹku byli. *ModrzBaz* 133; *StryjKron* 657; BáććcieŹ by kto nie był/ ktoryby was złupił przez Filozofiá/ y prózne omamienie/ wedle wŹtáwy ludzkiej/ podług Źywiołow Źwieckich/ á nie według ChriŹtuŹá. *NiemObr* 79; *WujNT Act* 14/14, *Col* 2/8, *1.Tim* 4 arg, *Tit* 3 arg.

W połączeniach szeregowych (3): ktory mądroŹ y kárnoŹ zá nic Źobie ma nęđzny ieŹt/ á prózna ieŹt náđŹieia tákowych/ y praca ich nie poŹyteczna/ y Źpráwy ich niczemne. *BibRadz Sap* 3/11; KáŹdy tedy ma Źię pilnie Źtáráć o to/ Źeby w Źydu Źwem y w obyczáioch/ w mowie y w Źpráwách/ nic zmyŹłonego niemáł/ nic próznego/ nic obłudnego/ nic tákiego coby z gránic prawdy wykrocŹyło *ModrzBaz* 60v; *BudBib Sap* 3/11.

W przeciwstawieniach: »prozny ... nieprozny, prawdziwy« (2): iŹ prózne ieŹt wŹánie w kŹiáŹętoch Źwiátá á w fyniech ludzkich: Ale nie prózne w tákowym Pánie/ ktorego my znamy práwym Bogiem *LubPs* ffv; *WujJudConf* 103.

Zwroty: »na próżnych słowach dzierŹeć« = *zwodzić, łudzić próŹnymi obietnicami* (1): *Producere aliquem falsa spe, Ná próŹnych słowech kogo dzierŹeć. Mącz* 96d.

»zwodzić proznemi słowy« (1): Niechay was nikt nie zwodzi proznemi słowy [*Nemo vos seducat inanibus verbis*]. *WujNT Eph* 5/6.

Wyrażenia: »prozna дума [= wymysł]« (1): Bo wiara w pewnych a nieomylnych rzeczach iest vgruntowana/ a ta walsa prozna dumą sila ich omylić może *WujJud* 82v.

»prożny dźwięk« = *słowa niemające żadnego znaczenia; inanis vox Mącz, Cn* (3): *Mącz* 402a; *CzechEp* 19; Bo z rymów/ co za korzyść króm próżnego dźwięku? *KochMuza* 25.

»prożna (jest) nadzieja« = *vacua spes PolAnt; inanis spes Cn* [szyk 20:4] (24): *WróbŻółt* nn8; *LubPs* O5v [2 r.]; Ierolimczycy będą tho mieć za fałszywą wielzczbę vfaiać fwym fałsznym prorokom ktorzy imi fzałili cieľząc ie nądzieią prozną. *BibRadz I* 428c marg, *Os* 12 arg, *Sap* 3/11; we mnie iuż prozną nądzyeie macie mieć aby ch fyną miałą coby nafienie brackie wkrześił *BielKron* 52v; *RejPos* 142, 167v, 211v; *BielSat* G; *HistLan* E3; *BudBib Sap* 3/11; *CzechRozm* 72v, 76; Y prozna iest o tem nądzieią [*Neque sperandum est*]/ aby ci Rzeczypolitey w wielkich niebezpiecznościach fpolnie bronili/ ktorzi [...] *ModrzBaz* 20; nądzieią w człowiecze Prózna: bóg tylko ziści/ co rzecze. *KochPs* 176; Nie iest Bog moy iako walse kámiennie y nieme/ od ktorzych pomocy żadney mieć nie możecie/ gdy ich w vciľkách walszych nawięcey prośicie/ a prozną nądzieią wzywacie. *SkarŻyw* 69; *NiemObr* 115; *KochFr* 109; *BielSen* 14; *GórńTroas* 53; *OrzJan* 97, 130.

»prożne obietnice« (3): *SeklKat* P; Rozgniewany na lekarze y doktory Iuftyńian: z oczu im isć kazał/ a niechcąc fię więcey proznemi ich obietnicami karmić: vciekl fię do Pána zdrowiadawce *SkarŻyw* 593; *StryjKron* 692.

»prożna(-e) ufność (a. ufanie, a. dufność)« [szyk 8:4] (12): *LubPs* ffv; Gani prożne vfanie w Zydziech ktore pokładali w kościele y w Ceremoniach zwierzchownych. *BibRadz Is* 66 arg, I 381b marg; Ba y tu fie trzeba bać/ aby vfnosc prozna niebyła. Iakoż ty to możelz poznać/ co tylko łam Bog wiedzieć może? *WujJud* 69, 82v, 104v [3 r.], 105, Mm; Podobno grzeľzných nie wyluchaľz/ Pánie/ Co iefli tak iest/ toć prozne vfanie Człowiek ma w tobie? *GrabowSet* H3; *WujNT* 369.

»prozne znamię, znaki« [szyk 1:1] (1:1): Która [obrzezka] bes przymierza/ y tych rzeczy ktore w łobie przymierze zamykało/ nic infzego iest/ iedno znamię prozne rzeczy iuż niebędącey. *CzechRozm* 75v; takci cnoty/ godności y męstwá znaki swoią iafnością wľzytko infze mają záfmiąć. Lecz iefli te^{go} niemáľz/ tedy łą prozne znaki [*inania sunt symbola*]/ ktore fię z rzeczami łamemi niezgadziaią *ModrzBaz* 51v.

Szeregi: »prożny a (i) fałszywy« [szyk 1:1] (2): *SkarŻyw* A4; iefli fię do innych obcych wiar/ y do innych Chryľtuľow fałszywych y prożnych/ ktore heretycy przynofzą/ vdaćie: y wy y kroi wáľz [...] poginiećie. *SkarKazSej* 683a.

»prożny a nieprawdziwy« (1): Vanus, [...] prożnemi a nieprawdziwemi fie powieściámi petáyacy [!]. *Mącz* 475b.

»prożny a omylny« (1): Prozna tedy a omylna iest wiara o obraźiech/ iakoby pożytek iaki Kościołowi Bożemu czynić miały. *WujJudConf* 47v.

7. Naganny; zły, grzeszny; *inanis, vanus Vulg* (27) :

[Zestawienie: »prożny dom« = *lupanar, dom publiczny*: *Lupanar* Prożny dom/ nierządny dom *UrsinGramm* 147, 132.]

Przen (1) : Przetoż ty Orle więcey fie nie vkázuy/ áni fkrzydła twoie ftráflliwe/ y piorá twoie nágorfze/ y głowy twoie złośliwe/ y páznokce twoie niecnotliwe/ y wflyfthko ciało twoie prożne *Leop* 4.*Esdr* 11/45.

a. *O ludziach* (7) : *Leop* 4.*Esdr* 15/60; Záifte Galáád dopuścił fie złości/ á záprawdę próżnymi fie ftáli [*frustra fuerunt*] *BibRadz* *Os* 12/11.

W połączeniu szeregowym (1): Iedno wiele ieft ludzi prożnych niewiernych y rofpuftnych, ktorzy mówią a ktoz moze wiedzieć ktore fą fprawiedliwe vczynki *WróbŻółt* B7.

α. *W funkcji rzeczownika* (4) : Non fedí cum condlio vanitatis: et cu^m iniqua gerentibus non introibo. Nigdy nie fiedział w radzie próżnych/ á ż ludźmi złościewi) á nie miłofiernymi nie będę pofiadał. *WróbŻółt* 25/4 [*przekład tego samego tekstu*] *LubPs* Gv.

W połączeniach szeregowych (2): Nos płalki á nie wielki znamio(nuie) wielemownego/ próżnego/ nie vftawicznego vmyfłu, ktory też tajemnice nie chowa y pftotliwy bywa, takież vpomy y okrutny. *GlabGad* N8, P7. [*możeznacz. 8.*]

b. *O czynach, myślach i postawach ludzkich* (19) : zes mu y dał namfzą/ to ieft/ aby przigymował ciało y krew pańfką fobie niepobożnie/ záprawdę lepiey mu było dać dwa albo yle potrzeba/ aby iey niemiał/ nizes mu dał przicinę próżnego przymowania *SeklKat* Y2; Qwápcyefz fie wflyfcy złościcy á yuż odstępcye precz/ [...] Bo niżli bych myał co z wámi poczynąć próżne⁸⁰ Wolę ná ten čás rozmyfłać zakon Páná mego *LubPs* bb4v, Rv, bb4v; *SkarŻyw* A2, 317, 383; *NiemObr* 119; Kochali fy w fałszywych Bogów próżnéy chwale/ Y poznawfzy iáfný błąd/ trzymáli go ftále. *ZawJeft* 5; PRzecz fie kupámi wodzą ludzie/ á fwe iády Z próżną myślą miefzáią? *GrabowSet* E3; iż nie rzeczámi fkážitelnymi złotem ábo frebrem ieftéście wykupieni od próżnego obcowánia wáfzego od oycow podánego: ále drogą krwią *WujNT* 1.*Petr* 1/18 [*przekład tego samego tekstu: NiemObr*], s. 217, *Act* 4/25, 2.*Petr* 2/18; *SkarKaz* 245b; Báchmátowi drudzy nie zbroi vfáią/ A prze boiażń próżną fławy odbiegáią. *SzarzRyt* C2.

W połączeniu szeregowym (1): Vfkom choć rozgą twoią ciało zaślepione/ Y żądzą próżną/ fprofną/ fzkodną napełnione *SzarzRyt* B2.

Szeregi: »zdradliwy a próżny« (1): Ci co myę ták náydowáli wflytko złe mówili/ Zdradliwe á próżne rzeczy przeciw mnye myflili *LubPs* K3v.

»zły i próżny« (1): Ia w rozum ludziom mienię zły zwyczaj y próżny *RybGęśli* C2v.

8. *Pyszny, mający o sobie wygórowane pojęcie; vanus* *HistAl*, *Vulg*, *Mącz*, *PolAnt*, *Modrz*; *inanis* *Mącz*, *Modrz*, *Vulg*; *falsus, ventosissimus* *Mącz* (119) : *RejAp* 29v; *BielSjem* 25 marg; A chcefz wiedzieć o człowiecze próżny/ iż wiára bez vczynkow próżna ieft? *WujNT* *Iac* 2/20; [Mąż próżny podnofi fie w pychę *Leop* *Iob* 11/12 (*Linde*)].

W połączeniach szeregowych (6): V kogo wzroft będzie wfłoki chudy y fmagły znamionuie głupiego, łgarza próżnego, ku rzeczám požádaným vpomego, mgłego, richło wierzącego, w fwych fprawach leniwego wfzakoż fwey myfli y fwego domniemania takowy bywa. *GlabGad* M3v; *GArdło* białe [...] vkazuie człowieka chełpliwego nadęte⁸⁰, próżne⁸⁰, pftotnika j kłamcę *GlabGad* O8, M4, M7, M7v, O4. [*Być może część użyć należy doznacz. 7.*]

Szereg: »prożny i pyszny« (1): Ludźie/ iáko ieft v Iopá ś. prożni, y pyłzni/ ktorzy mniemáią/ iż fię wolnemi iáko źrzebię v ołá vrodźili/ ktore o vǳdzie y wodzy nie myśli. Tákie hámowác [...] nie łácna to praca. *SkarKazSej* 659b.

W personifikacji (1): Bogactwo iedzie łobie ná woźie wyfokiem/ Córka iéy pycha siedzi przed nią z byftrym okiem: Fortél woźnicá/ chytrość y drapieftwo konie/ A lichwá páni ftára z workámi ná łonie: Próżné wefełé/ idzie wǳeteczność y zdrádá Przy woźie *KochMRot* Cv.

a. *Odzwierciedlający próżność, służący próżności* (108) : Rzekł toćiem ia łzalony był/ Zem ták prozne rzeczy myłlił [*jak to będzie sobie żył w bogactwie*]. Alem ci ia nie iedno łam/ Y tákich wiele błaznow znam: Ktorzy wyfoká myłł máią/ A przeto łwe vtracáią. *BierEz* Q3; Pecuniam in res vanas impendere, Ná prozne rzeczy pieniądze wydác. *Mącz* 289a; twoiá pokorá Pánu Bogu miła/ niech nam ziedna odpufzczenie náłzey prozney nádętości *LatHar* 485; Pámiętay [*wdowo*] nie wymyślác łtroiow prożnych łobie. *ZbylPrzyg* B3.

Wyrażenia: »prożna chwałá, cześć (świecka), chlúba« = *vana gloria HistAl, PolAnt; inanis gloria Modrz, Vulg; falsa a. ventosissima gloria, inanis rumor Mącz; inanis iactatio Modrz* [szyk 87:6] (74:16:3): *BierEz* K2; *OpecŻyw* 37v; Brwi wzgorę zkleczone na wzraz łuku, człowieka pyłznego vkazuią. łmiałego, groznego/ ktory fie rad przechwałá prożney czci żądaiąc *GlabGad* N4v; *BierRozm* 17; będąc kto ná nawyłzłzym miełtcu kołá fortuny/ nie ma ták bárzo dufác w łwoy łtan wyfoki/ iż przez pychę podniełiony/ y prozną chwałá powodzony/ barzo niskich łpráwy wzgardza *HistAl* C5v; Pychę nádętołć y prozną chwałę bogowie záváłdy w nienawiłci mieli *HistAl* E6v, C3v, C4, C8, D8v, G, G8; *KromRozm I* M2v; *MurzNT* 76; *GliczKsiąż* F; *LubPs* hh5v; *KrowObr* 7v, 189v; To czyniłz co chcełz/ tylko wierzyłz ilko chcełz/ latáiąc zá prozną chwałá/ ktora cię ták nádęłá/ iż chlubiąc łye piłzełz/ iż męczennikiem chcełz być. *OrzList* c3v; Tu hámuię prozną chwałę ktorey ludźie łzukáią w dobrych vczyńkach łwoich. *BibRadz* II 4c marg, I 183d marg, II 4c marg [2 r.], d marg, 42b marg, 93b marg, 98b marg; *GrzegRóżn* A2v; Philodoxus, Pyłzny/ Łákomy ná prozną chwałę. *Mącz* [95]b, 19c, 104d, [234]d, 277c, 298a (9); *OrzQuin* Aa3v; *HistRzym* [2], 134v; ábych my [...] ieden nád drugiego prożney chlúby nie prágnąc/ w wiernym zebrániu kołciołá tego/ vłtáwicznie zołtáwáli *RejPos* 90, 44v, [219]v; *BiałKat* 36; Aby y chwałá Boża y ludzki pożytek/ Záváłdy fie z mey ácz z máłey pracey pokázowál/ Nie iżbych ia łtád prożney chwały potrzebowál. *HistLan* F5v; *RejZwierc* 115; *RejPosWstaw* [21²]; *BudBib Sap* 14/14; *PaprPan* R4v, S3v, T2, Yv; ták iż nie bez przyczyny Páweł/ odzywáiąc nas od prożney chwały do vniżenia y łkromności/ rołkáuie áby káždy drugiego rozumiał być nád fię wyłzłzym. *ModrzBaz* 58, 59, 97v; gdyby łobie z hárdości/ á zprożney łwieckey czci/ y zTyránniej iákicy/ táká moc Pápieżowie przypifowáli? *SkarJedn* 150, 32, 103, 115, 167, 177 (13); *Oczko* A4v; *SkarŻyw* 30, 57, 172, 173, 212 (10); *ReszHoz* 120; *PaprUp* D3v; *LatHar* 129; gáni te ktorzy ábo dla prożney chwały połzczá/ áby ie ludzie chwalili: ábo [...] *WujNT* 27, 26, 98 [2 r.], *Gal* 5/26, *Philipp* 2/3, Yyyyy, Ccccc3; *SkarKaz* 83b, 456a; *KlonWor* 53. [*Być może niektóre użycia należą do znac. 9.a.*]

»prożna duma, pycha« (2:2): káždy łobie wiáre z prozney dumy myłli łwych wymyłłác/ y iedność ciálá tego [*tj. Kołciołá*] nie rozdzielnego tárgác będzie iełli w połłufzeńłtwie S. pod iedną głowá y namięłtnikiem Chryłtułowym rozumu łwego nie vkroci *SkarJedn* 156; łktoreyby [*miłości bożej*]

więtfzy pożytek miał Biskup Cárogrocki/ gdyby fię ráczy pokory trzymał/ á próżną fię pychą nie nadymał *SkarJedn* 185, 156, 186.

»prożna(-e) myśl, mniemanie« [szyk 5:1] (5:1): *LubPs* V3v; Gdyfz wiele tych ktorzy fię vwiedli máiąc o łobie próżne mniemánie [*Multos supplantavit suspitio illorum vana*]/ [...] popłówałá. *BudBib Eccli* 3/25; *SkarJedn* 174; piche fwoię ftróil: y myśl próżną świętokrayfkimi piéniędzmi nádymał. *SkarŻyw* 528, 319; *KochTarn* 78.

»prożna postawa« = *zewnętrzna wspaniałość* (1): ktorzy [*królowie egipscy*] z wielkiego pokoia niemáiąc kédy piéniędzy podziewać ná to nákládáli/ ná próżną poftáwę *BielKron* 270v.

Szeregi: »prozny a nadęty; prozna myśl i nadętość« (1;1): próżną á nádętą myflą fwoią fkułzeni [*biskupi carogrodzcy*]: brali to przedfię y to im záfwdy w głowie tkwiało/ iż tám ma być główa duchowieńftwá *SkarJedn* 174; *SkarŻyw* 319.

»prozny a wielmożny« (1): Ani ma być miedzy wielkie ludzi táki liczon/ kto vkłony/ roznośzenia wieści próżne á wielmożne tytuły [*vanos et magnificos titulos*]/ ták wielce waży/ że fię zá nimi przez okrutne vczyńki goni. *ModrzBaz* 107v.

9. Wyraża *negatywną ocenę sensowności i celowości: niepotrzebny, nieistotny, nieważny, zbędny; daremny, bezskuteczny; bezpodstawny; głupi; inanis* *Vulg*, *PolAnt*, *Modrz*, *Calag*, *JanStat*, *Cn*; *vanus* *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *JanStat*, *Cn*; *exinanitus*, *supervacuum*, *vacuum* *Vulg*; *nullus* *PolAnt* (345) : [*Liszka do innych liszek*:] Sioftry miłe pośluchaycie/ Po ogoniech nic nie macie: Dobrzebyście vdziálały/ Iżbyście ie porzeżały. [...] Bowiem ogon prozne brzemię *BierEz* H4; *RejRozpr* G; *LubPs* hh6; *RejWiz* 121; *BibRadz Iob* 7/3; *Vanus*, *Prożny*/ *niczemny*/ *niepoziteczny*. *Mącz* 211a, 347d; *BudBib Iob* 7/3, 16; *Irritus* – *Daremni*, *prozni*, *wniwecz*. *Calep* 564a.

a. O działaniach, postawach, poglądach i uczuciach ludzkich: *orzeka, że nie trzeba, nie warto (było) czegoś robić, o coś zabiegać* (329) : *BierEz* Kv, Q3; Ty kamienie [...] fmutek y próżne myfli podezrzane odpádzaią *FalZioł* IV 54b, II 3b, IV 46c; *GlabGad* P; *WróbŻółt* B2; by też napilniey kto ftrzegł miáftá fwego próżne to ftrzeżenie iefli bofka ftraż nádniem niebędzie. *RejPs* 194v, 44; *LibLeg* 11/24; *RejRozpr* I3v; *RejKup* G, y7v; A niemá nigd mnimac/ aby to ii próżném było/ albo żeby wżędzie/ fyllaba/ iéi/ mogła być miafto nie^{go} napifaná *MurzOrt* B2; *KromRozm III* K8; Próżne fą fwieckie rofkofzy/ Bo ie prętko fmiérć rofpózy [*lege*: rozpłózy] *BielKom nlb* 6, C8v; *LubPs* G4; *GroicPorz* cc3v; pewienem tego/ iż moje modlitwy/ przed oblitnością iego [*Pana*] niefą próżne. *KrowObr* 203v; *RejWiz* 21v, 57, 138v; *Leop 2.Reg* 19/35, *Ier* 10/3, *1.Cor* 15/10, 14; Widziałem wżytki fprawy ktore fą pod fłońcem/ á oto wżytki rzeczy fą próżne/ á trapią myfl. *BibRadz Eccli* 1/14, *4, *Prov* 21/6, *Is* 30/7, *4.Esdr* 6/34, *1.Cor* 3/20 (9); *BielKron* 210, 305, 345v; Świętobliwość żywotá [...] Zgálłá profto w Duchownych/ bo fyé wdác woleli/ W rofkofzy nieprzyftoyné y próżné biésiády *KochZg* A3; *Mącz* 137a, 354b; Próżneciem fą wżytki lekárftwá/ ktorych przyrodzenie niefpráwuie. *SienLek* 34v; áby fie nie wdawał w czárnokfięftwá/ w czáry/ y w ine wiefzczby/ á wrofzki próżne *GórnDworz* Hh6v, K7, S3; *HistRzym* 102; [...] czyniąc woley á rofkazániu Pána Kryftuśa zbáwiciela náfzego/ kthory nigdy nic próżnego we wżytkich fwiętych fpráwach fwoich nie poczyńał *RejPos* 88v, 130v, 351v; *KuczbKat* 50, 200, 395; *WujJud* 158v; *RejPosRozpr* b4 [2 r.]; *BudBib Eccli* 40/7; *MycPrz* II [B3]; *BudNT 2.Cor* 9/3; *PaprPan* H2; *KarnNap* A3v; *ModrzBaz* 131v; ábyś tey moiey żądze [tj. *pragnienia, aby dzieło*

Modrzewskiego było przełożone na wszystkie języki] za prozną nierozumiał/ (wiedz) żeśmy już twoje iedne księgi/ to iest / o Woynie/ na Hiłzpánłkie przełożyli *ModrzBazBud* π6; *SkarJedn* 233; *Won* czas już prozny rozmyśl: bo już ábo się bić. Abo vćiekác trzebá: trzeciego nie niemáłz. *KochOdpr* D; ále me wšytki prorocťwá Ná wiátr idá/ nie máiac v ludzi wícey Wiáry nád báśni/ prozne/ y fny znikome *KochOdpr* D; *Oczko* 5v, 57; *KochPs* 73; Widząc prozne okrucieńťwá łwe Sędzia/ łkazał go nie ná śmierć/ ále iáko ná fzcześliwy żywot *SkarŻyw* 441, 36, 86, 125, 133, 471; Prózne to ludzkie wywody/ Zeby łzkodá niezwać łzkody *KochTr* 18; *MWilkHist* G2; *StryjKron* 742 *marg*, 747 *marg*; *CzechEp* 69; *Vmárłes*/ *Kryłki*/ [...]. A iż płáč prožny/ y żáłość w téy mierze/ Tym wietłzá y płáč/ y żáłość moc bierze. *KochFr* 27; Winá łobie [*Midas*] każe dáć: prožna myśł o winie/ Bo z łklenice przez gárdło łczére złoto płynie. *KochDz* 107; *KochMuza* 26; Kościoła Powłzechnego przełádowanie prozne. *ReszPrz* 6 *marg*; *KochPam* 88; *KochPieś* 2, 24, 26; *ArtKanc* Q3; mogłoby się do tego przywieść/ iżby żadna *Sefsio* [*sądowo*] prožna nie byłá. *GórnRozm* M4, K2 *marg*, L; *PaprUp* B; *ZawJeft* 7, 20; Gdyż tak znam łwe złości/ że lutość człowiecza/ By odpuśćić mogła/ prožna o tym piecza. *GrabowSet* K3v, X; *STára* łkargá/ á prožna/ ná śmierć łie żáłowác/ Bowiém ona nikomu niezwykła łolgować *KochFrag* 50; tak rozumieć/ iż to nieprzyaćiel możny/ y niepodobna zwyciężyć go. Czemu pilnie zábiegác trzebá: byfmy zásię prožnym zwątpieniem nieutráćili czáfu pogodnego do połługi dobrej. *OrzJan* 23, 71; Ciało przywodzi mi ná pamieć rzeczy miękkie/ świat prozne/ łżátan przykre. *LatHar* 587, +++2v; CZemu wylchła Zazdrości zowiełz prozne látá Skłádáców wierłzopifych/ iák by to vtrátá. *RybGęśli* B3; Abowiem błogółáwieńťstwo Boże nigdy nie iest prozne/ ále záwłze w rzeczách łtworzonych nieiáką odmianę w łepłze łpráwuie. *WujNT* 155, 563, 1.*Cor* 1/17, 3/19[20], 15/10, 14 (10); GDyż prózne iest Práwo/ iefli nie będzie chowano *SarnStat* 54, 50 [2 r.]; *GrabPospR* N3v; *SkarKaz* 156b, 608b; *PaxLiz* D2; [*nauki dla flisa*:] Nie bądźże głuchy/ niechay prožnych wieści A pilnie łłuchay gdzie wodá łzeleści. *KlonFlis* F3.

prozny komu (1): bo prožna robotá Człeku/ gdy tego chce zbáwić kłopotá/ Ktory nie zmego idzie/ lecz iest trwogá Sámeo BOGA. *RybGęśli* D3.

W połączeniach szeregowych (3): *Animorum concertatio, verborum concertatio*, Prózne nie pożyteczne á nie k rzeczne mówienie. *Mącz* 49d; ábyfmy niepotrzebnych rzeczy/ prožnymi/ zbytnimi á wydwowymi łłowy się nie domagáli. *WujNT* 26, 64.

W porównaniach (2): gdzie kto trudno/ á wkláno mowi/ iż to nie może wniść záraz w głowę/ á w wyrozumienie ludzkie/ tak to iest prožna mowá iákoby też ieden nic nie mówił *GórnDworz* F3v; iáko y owo prožna by roboťhá byłá/ kiedyby ktho ná łczyrym piáku połiał dobrá pšzenicę *GórnDworz* Kk2.

W przeciwstawieniach: »prožny ... pożyteczny; prožna powieść ... prawda« (2): iefli te rzeczy *Dworzaninowi* przypisáne/ máią łie łciągác ku temu dobremu końcu/ o ktorým ia rozumiem: tedy/ nietelko nie łá łzkodliwe/ áni prozne/ ále bárzo pożytheczne *GórnDworz* Ee2v; [*panowie*] prawdą się obrażáią/ á w prožnej się powieści kocháią. *ModrzBaz* 17v.

W charakterystycznych połączeniach: *prožne(-y, -a, -o)* (*jest, są, bywa itp.*) *baśni* (3), *biesiady*, *błogółáwieńťstwo boże*, *brzeмиę*, *bojaźni*, *burdy*, *cięża* [= *brzeмиę*], *dobra*, *duma*, *dysputacje* (2), *dzielności*, *frasunek* (*frasowanie*) (4), *kazanie*, *kłopot*, *kochanie* [*w czym*], *konstytucyje*, *krzest*, *kwestyje*,

lata, lekarstwo (2), łaska (boża) (3), modlitwy (modła) (3), mordy, myśl(i) (myślenie, rozmyśl(y), rozmyślanie) (10), nabożeństwo (2), namowy, nauki (3), nowości słów (2), ofiary, okrucieństwa, ozdoba, piecza (2), pilność, pisanie, płacz (płakanie) (2), pokusy, pokuta, poleganie [na czym], pomoc, poselstwo, powieść, prawo(-a) (5), przechwalanie (2), przemysł, przepowiedanie (3), prześladowanie, przykazania, przysięgi, przystęp, rada, (wszystki) rzeczy (19), sądy, skarga(-i) (2), skazanie, sprawa (3), strach, straż (strzeżenie) (2), swary, świeckie rozkoszy, tradycje, troski (2), uczynki, uprzejmość, usiłowania, usługowanie, ustawy (ludzkie) (4), wieści (2), wrożki, wszystko, wymowka (2), wyprawa, wywody (2), zabawa (świata tego) (3), zawady, zbytki, zwątpienie, żal (żalność) (2).

Przysłowia: Iż prożná iest walká ná polu/ iefli pirwey nie będye rozmyflne á rozważne poftanowienie w domu. *RejPos* 334; *RejZwierc* 162v.

Lepiey iest kamieniem darmo ciikać, niż prożne fłowa mowić. *BielŻyw* 130.

Bo nie tufzę/ áby fię [...] on od ták grubie fprofnego/ o rzeczách niedościgłych y od ták prożnego rzeftotem wody mierzenia nie musiał był pohámowác. *CzechEp* 220.

prożne fą práwá/ gdzie nie máłz dobrych obyczáiw *GórnRozm* L3.

Frazy: »już prożne rzeczy« = *trudno, za późno* (1): Aleć iuż prożne rzeczy fámá dobrze czuię/ Ze nie wczás gdy fie sftáło głuftw fwoich żáluię. *HistLan* Dv.

»prożna to« [*w tym: cum inf* (1)] = *nie ma rady, trudno, niestety* (4): Prożna to/ niech mi wierę iako kto chce fáię/ Niemáfz dziś w Polfzcze iedno kupcy/ a rataie. *KochSat* A2; Prożna to koniecznie o tym myflić/ iákobyś ie odwieść miał od ich błędu záftárzáłego *CzechRozm* 68; *PudłFr* 18; Mychmy to zá lekárftwo fobie poczytály. (–) Prózna to/ więcéy bólu tymesćie przydály. *GosłCast* 41.

Zwrot peryfr.: »prożną parę z ust puszczać« = *niepotrzebnie mówić* [*szyk zmienny*] (2): Mortuo verba facere, W niwecz mowić/ prożną párę z wft pułzczać. *Mącz* 232b, 401d; [*HistPonc* F5v].

Wyrażenia: »prożna (jest) chluba, chełpa« (3:1): *OrzQuin* L4v; *RejZwierz* 26 marg; PRózna twa chłubá/ niekochay fie w fobie/ Nie wfzytkóć prawdá/ com pifał o tobie. *KochFrag* 27; *SkarKaz* 274a. [*Cf teżznacz. 8.a.*]

»prożna marność« (1): Bo wiele rzeczy ktore prożną márność á vtrátę fprawuią. *BielKron* 80v.

»prożny(-e) nakład(y), koszt(y)« = *inanes expensae JanStat* [*szyk 11:8*] (11:8): *GroicPorz* f2v, dd2v; pánie prożnić nakład/ Iam tám leżał o głódzie/ [...] A wzdym zamku nie dobył/ nie weźmiesz go głodem *RejFig* Dd7v; *BielKron* 270v marg; *BielSat* C4; Oddalone tedy być máią od Kościołow Chrześciańfkich wfzytki prożne nakłady/ vbiorzy/ y kószty ktore pyśze fłużą *WujJudConf* 18 lv; *RejPosWstaw* 42; *BielRozm* 22; *WujNT* 114; *WysKaz* 44; rofkázuiemy: áby fady Ziemłkie cztérzy kroć do roku/ [...] dla wftrzeżenia próżnych nakładów y trapienia/ były fądzone. *SarnStat* 717; Teżby tá wypráwá nie mogła wiele kósztowác/ ábowiem naprzod w woýfcze nie wolno będye kósztow próżnych czynić/ ktore *ad ornatum et pompom* więcey należą/ niż do potężności boiu *GrabPospR* N4v, K4v, N3, N3v [3 r.], N4 [2 r.].

»prożna (jest) praca, robota« [*w tym: praca i robota* (1)] = *inanis labor PolAnt, Modrz, Calag, Vulg, Cn; irritus labor Cn* [*szyk 26:6*] (22:11): Ba weyże tego ffczebiota Y toć też prożna robota Iż mu Sędzia da tak mowicz Bo to wflytko ftoy zanicz *RejKup* dd2, c3v, v4; *KromRozm II* t3; *BielKom* F6; *RejWiz* 9v; *BibRadz* *4, II 93a marg; *BielKron* 211; *Araneorum telas texere*. Wniwecz co czynić/ albo/

Prożną robotę robić. *Mącz* 13d; *GórnDworz* Kk2 [2 r.]; *RejZwierc* 225v; *WujJud* 75; *RejPosWstaw* 42; Gdy ieden buduje á dryugi pŕuie/ coŕz zá pożytek obá máią/ iedno próżną pracą? *BudBib Eccli* 34/25; *BudNT* 1.*Cor* 15/58; *ModrzBaz* 9; *Calag* 500b; *KochPs* 57; *SkarŻyw* 250; *StryjKron* 427; *KochMRot* B3v; *PudłFr* 63; Głowę troŕką/ á ręce próżną pracą báwią *GrabowSet* Ov; *RybGęśli* D3; *WujNT przedm* 21, *Ioann* 12/19, 1.*Cor* 15/58; *CiekPotr* 37; próżné widzę prace moie/ Niedbáią widzę ná nie/ złoŕné myŕli twoie. *GosłCast* 48, 28.

»proŕba(-y) (była) prożna(-e)« = *preces irritae* *Mącz*, *Cn*; *vanae preces* *Cn* [szyk 2:1] (3): *Mącz* 347d; *KochPam* 87; ty máło dbałz/ iák ŕwe ŕprawy wiedźiem? Gdyby ták było/ to proŕbá do ciebie/ Byłaby prożna *GrabowSet* D4v.

»prożna sława« (3): *GórnDworz* I6v; (*marg*) Rzecz S. Lucyaná do Zołnierzow ktorzy ŕię wmękach Chryŕtuŕa zaprzeli. (–) Dla prożney ŕlawy/ y z hołdu nędznego/ y wrzędow ktore was czeŕto mijáią/ tákie niebępieczeńŕtwá podeymuiećie: á tu [...] dla chwały y dobrá wiećznego [f]/ ktory [!] was pewno nie minie/ záłuećie ŕię? *SkarŻyw* 46, 80.

»prożne(-a) (jest, są) słowo(-a), mowa (a. (słow) mowienie, a. wielomowstwo), (po)gadki, rozmowa« = *vaniloquium* *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*; *vaniloquentia* *Mącz*, *Calep*; *futilitas* *Mącz*; *verbum otiosum* *Vulg* [szyk 35:22] (31:18:6:2): *BierEz* P3; *OpecŻyw* 30v; *BielŻyw* 130; *SeklKat* Q2v; A nye pyŕŕneŕz to y prozne ŕłowá mowýá? gdy Boże miłóŕniki ŕwyęte/ y mátkę yego náŕwyęťŕŕá ŕobyie przyrownáýá? *KromRozm* I Ev, D2v; *BielKom* E8v; Iáko ŕie nye mamy z obłudnymi doktory w prozne gadki wdáwác/ ktore wyęcey ku zgorŕzeniu niŕ ku zbudowánium bywáią. *LubPs* bb4v *marg*; *KrowObr* Cv; *RejWiz* 11; *Leop* 1.*Tim* 1/6; W káŕdey pracy ieť obfitoŕć/ á thylkoŕz z ŕłow prożnych przychoďi vboŕtwo. *BibRadz Prov* 14/23; A modlác ŕię/ nie báďŕćie wielomowni (*marg*) To ŕłowo greckie znáczy ŕwiegotác y prożnemi ŕię ŕłowy báwić. (–) *BibRadz Matth* 6/7, 1.*Tim* 1/6; A cóŕ kiedy źle [mnisi] káŕá? To ŕáď nie méy głowy: A boię ŕye/ áni twéy/ próżné náŕze mowy. Koŕcioł to muŕi ŕáďŕić *KochZg* A3v; *Verba istaec sunt*, ŕłowkáć to/ to yeť/ próżna mowá. *Mącz* 484c, 49d, 141c, 475b, 483d; *GórnDworz* F3v; *RejPos* 352v; *BiałKat* 206; iŕz prożnym ŕłow mowieniem Pan Bog vproŕzon niebywa. *KuczbKat* 370, 370 *marg*; *BielSpr* c2; *BudNT* 1.*Tim* 1/6; *SkarJedn* 278, 290; *KochOdpr* B3v; Nieŕłucháli: a mé ŕłowá próżné/ Roznióŕł wiáť ná morzá róŕné. *KochPs* 123; *SkarŻyw* 4, 141, 298, 444, 582; *WerKaz* 302; *KochPieŕ* 29; ale krom thego mnie ŕie to widzi prożna mowa náŕza temn [!] doŕic vtzinic niemozecie *PaprUp* L3v; *Vaniloquentia* – Pierdolienie, prożnamowa. *Calep* 1102a; *KochFrag* 23; *OrzJan* 130; iŕz z káŕdego ŕłowá prożnego ktoreby wyrzekli ludźie/ dáďŕá liczbę w ďień ŕáďny. *WujNT Matth* 12/36, s. 26, *Matth* 12 *arg*, s. 52 [3 r.], *Tit* 3/9, *Zzzzz*, *Bbbbbbb*2v; *WysKaz* 16; *PowodPr* 66, 74; *GosłCast* 31; *SkarKazSej* 694b; *KlonWor* **2v.

»ŕny prożne« = *koszmory* (2): *Adamas* czyni cźłowieka mocnego przeciw nieprzyjacielom/ ŕny prożne odpáďŕza *FalZioł* IV 46d, IV 49a.

»prożne (jest) staranie« [szyk 23:2] (25): IVźem wynoŕł oczy ŕwoie po rozmáýtycb gorách vpáťruiąc ŕobie ieŕli bych wďdy teŕ mogł wkiem náďzieię ŕwá połóŕýć ále to prozne moię ŕťárnie bo niŕkąd niŕt nienayďŕie w ŕpomóŕzenia iedno od bogá łámego. *RejPs* 190, 139v, 147, 194v [3 r.], 206v; *LubPs* cc5v *marg*; *BibRadz* *4; *BielKron* 306; *GórnDworz* Bb3, Kk6, L18; *RejPos* 129v, 342 *marg*; Ich rozumowi ŕmieie ŕye głupiemu Bóg z wyŕłokoŕci/ [...] z ich próżnégo ŕzyďŕi ŕťárnia/ które

czynią przeciw iemu. *KochPs* 4; Próżne łtáranié/ prózna o tym piecza/ Aby kto śmierci mógł fye vwárovác *KochPs* 73; *CzechEp* 44; *PudlFr* 63; *ArtKanc* L2v; *GrabowSet* N3v; *KochFrag* 54; *OrzJan* 47, 97; Iż prózne człowiecze łtáranie bez Bożey pomocy. *SzarzRyt* C3v.

»prożna utrata« [szyk 5:3] (8): *Górndworz* Ii7v; *BielSat* C4; Zkąd gadki niepotrzebne/ zkąd y wiary rozne/ Y łakomłtwo vrołło y vtráty prozne. *KochDryas* A2v; *SkarKaz*)(2v, 456a; *SkarKazSej* 666b, 705a *marg*; Do Włoch/ do Hifzpániey/ łam fię brácie zwodziłz/ Siedź rádniey domá/ prołzę/ nie zárażay łwiátá: Bo to zgołá łwawola y prożna vtrátá. *KlonWor* 52.

»prożna wiara (jest, a. być nie może)« [w tym: *Iac* 2/20 i nawiązania do tego wersetu (12), 1.*Cor.* 15/14, 17 (6)] = *inanis a. vana fides Vulg, PolAnt; exinanita fides Vulg* [szyk 12:9] (21): kthokolwiek vtzynkow dobrych nietzyni/ tákowy niema prawdziwey y żywey wiary/ ále ma wiaré obłudną/ mniemáną/ málowáną/ martwą y prozną *KrowObr* 61, 59, 59v, 60v; *Leop* 1.*Cor* 15/14, 17; A iefłiż Kryłthus nie wzbudzon: prożnac iefł wiárá nałzá/ iefłcze iefłełście w grzechách wálznych. *BibRadz* 1.*Cor* 15/17, 1.*Cor* 15/14; *RejAp* 29v; Wiedz pewnie iżeć wiárá prożna nie może być/ Mułiść iáki pożytek wđdy s łiebye vczyniń. *RejPos* 156v, 236 [2 r.]; *KuczbKat* 50 [2 r.]; *WujJudConf* 103; *SkarŻyw* 320; *ReszPrz* 98; A chcełz wiedziēć o człowiecze prozny/ iż wiárá bez vczynkow prożna (*marg*) martwa (–) [*fides sine operibus mortua est*] iefł? *WujNT Iac* 2/20, *Rom* 4/14, 1.*Cor* 15/14, 17.

Szeregi: »prożny, (i, a) daremny« [szyk 4:3] (7): *Mącz* 347d; iż iáko tho łprołna rzecz iefłh/ chceć mieć dáremną á prożną/ gdy iey kto nie záłżył łławę: ták teź zálię nie przyłtoi odiymowác iá łobie/ będącz iey godzien *Górndworz* I6v, Ii7v; *RejPos* 352v; *KuczbKat* 135; mułieli wyćiągnąć náząd do Prus z Litwy y z Zmodzi/ z nienágrodzoną łzkodą y niełławą wieczną/ ták gwałtowney y wielkiey/ á prożney y dáremney dwu Krolow/ y kilkudziesiát Xiążát y włyłtkiey Rzełze Niemieckiey wypráwy *StryjKron* 432; *CzechEp* 297.

»prozny, (i) lekkie« [szyk 1:1] (2): *OpecŻyw* 30v; że drugie zabáwy/ kthoremi łie Dworzánin podłóg náznáćenia tych pánow páráć ma/ iáko iefł grá/ taniec/ muzyká/ łą rzeczy lekkie/ prozne/ á hneth człowieká [...] rychley zelżyć/ niź ozdobić mogá *Górndworz* Ee2.

»prożny i małoważny« (1): ále prozne y małoważne to fię połelłtwo zdáło/ y nic mu inłzego nie odpowiedziano/ iedno iż [...] *StryjKron* 652.

»marnotrawny i prożny« (1): áby táki wzdam/ nim pocźnie márnotrawne y prozne kofłzty czyniń/ w przod pożyteczny łobie/ Pánu łwemu y oyczyźnie łwey powinny kofłt vczyniń *GrabPospR* K4v.

»prożny a marny« (2): SŁowá Eklezyáłtá łyná Dawidowego krolá Ierozolimiłkiego: Márnóść nád márnółłi/ y włyłtki rzeczy prozne á márne łą. *BielKron* 79, 79.

»niepewny a prożny« (1): Przeto niech Grekowie o tych Pátryárchiách [...] niepewnymiłię á prożnemi wiełłciámi nie karmiá, máłe iuź tám znáki Chrzełłiáńłtwa *SkarJedn* 167.

»prożny a niepotrzebny« (1): ZAden niech nie mnima/ áby to rzecz prożna á niepotrzebna być miáłá/ iż dzyecińłtwo Páná Kriłtułowe [...] Łukałz s. s tháką pilnołciá [...] opifał. *RejPosWstaw* 41v.

»prożny i (a) niepożyteczny« = *inanis et ad nihil profuturus Modrz; inutilis et vanus Vulg* [szyk 4:1] (5): *BiałKat* 206; áby łprołne grubijáńłtwo/ á piłmá płonne y nikićzemne/ dyłputácyje prozne y niepożyteczne/ były z łzkoł wyrzucone. *ModrzBaz* 134v; A głupich gadek [...] odłtępuy. ábowiem łą niepożyteczne y prozne. *WujNT Tit* 3/9, s. 64, 151. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»prożny i nietrwały« (2): Cokolwiek ieſt ná ſwiecie/ wſzytko ieſth prożne y nietrwáłe. *BibRadz Eccle 1 arg; SkarŻyw 443.*

»prożny a nieustawiczny« (1): Wtore kłięgi [*Salomonowe*] Eklezyáſtes/ [...] w ktorych wypifuie marność prożnych á nieuſtáwicznych rzeczy/ powtarzáiąc Vanitas vanitatum et omnia vanitas/ iákoby rzekł/ wſzytki rzeczy ná ſwiecie niczemne ſą *BielKron 78v.*

»prożny i nieużyteczny« (1): Ktorey [*wiary*] ieſli kto w ſobie mieć nie będzie/ tedy y nabożeństwo iego/ y to wzywanie prożne i nie vżyteczne będzie: áni ſie Bogu ſpodoba. *CzechRozm 198.*

»prożny, (i) ni(k)czemny« (2): Ventosa verba, Próżne niczemne ſłowá. *Mącz 483d; RejAp 29v.*

»prożny i szkodliwy« (1): nakłady podobne na toż ciało Pánſkie w naſwiętſzym Sákrámenćie/ ná ołtarze y na koſcioły/ zdádzą ſię haeretykom prożne y ſzkodliwe: ábo wždy nie ták pożyteczne/ iáko gdyby ná vbogie były obrocone. *WujNT 114.*

»zbytni i prożny« (2): Ieſli vmárli nie zmartwychwſtáną/ zbytniaby y prożna rzecz byłá modlić ſię zá vmárłe. *WujNT 620, Zzzzz. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

Wyrażenia przyimkowe w funkcji przysłówka (7): »po prożnu« = *bez potrzeby, nadaremnie, bezskutecznie; frustra, in cassum, in vanum* *Mącz, Calag; irritum, male* *Mącz* (7): Rem potius ipsam dic, et mitte male loqui, Powiedz co maſz powiedzieć/ á niełay po prożnu. *Mącz 333b, 86b, 167c, 184a, 347d, 442b; Calag 500a; [Incassum, vergebens. P. prożno/ poprożnu/ dármo/ wniwecz. Volck 286].*

[»na prożne« = *nadaremnie, niepotrzebnie*:

~ *Zwrot*: »imię boże na prożne brać«: gdyſz niechce/ iako nas przykazanie wtore vczy/ abychmy imię iego naprożne brali *UstKoſciel 75v. ~]*

W przen (2) : Próżne lékářtvo gotuieſz ná rány/ Bo człowiek ták ieſt bárzo zfráſowany/ Ze frogich rázów/ ná zdrowiu ſzwánkuie/ Táſ że go żaden lékarz nie rátuie. *ZawJeſt 27; PAnieńſtwa kwiátek* tu leży ſchowány/ Twą ſkwápna ſmierć ręką rozerwány/ Wždy twoy iad prożny: bo ten kwiát ku wioſnie Oney oſtátney y wieczney wyroſnie *SzarzRyt Dv.*

a. *W funkcji rzeczownika: głupiec* (1) : Co ma prożny czynić wodę mierzy. *RejRozpr A2.*

b. *O ludziach i zwierzętach: bezwartościowy* (6) : Iż niektorzy vbłádziwſſy chwalili węże nieme/ y beſtye prożne *Leop Sap 11/16*; Prożnym ſię wam zſtał Kryſtus [*aboliti estis a Christo*] przez was łámych/ ktorzykolwiek przez zakon bywácie vſpráwiedliwieni/ y wypádlíćie z łáſki. *BibRadz Gal 5/4.*

W połączeniu szeregowym (1): iż człowiek nie tylko ieſt prożny y nikczemny/ ále też ták flepy/ głupi/ y vpomy/ ze [!] ſie ſam przez ſie nigdy do Bogá nawróćić niechce *CzechRozm 218.*

a. *Zajmujący się bezsensownym, daremnym działaniem* (3) : Táſżem ia przed Káſſándrą próżną wieſczką byłá *GórTroas 10.*

Szeregi: »prożny a nikczemny« (1): Yzebym ia też (ieiliżebych ſie wczym naprzeciw wyſławieniu moim vpínał) dla ciebie albo fałſzywym więſzczkiem/ albo prożnym á nikczemnym powiadacžem niebył nazwan. *KwiatKſięż Q2v. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

»prożny a szalony« (1): Fanatid Philoſophi, Prożni á Szaleni Philoſophowie. *Mącz 117d.*

*** *Bez wystarczającego kontekstu (12)* : Cassus, Czczy/ Prożny/ niezwykły. *Mqcz* 38c; Inanescere pro inanem fieri [...]. Prożnym być. *Mqcz* 167b, 167b, 475b [2 r.], 483d; *Calag* 327b, 500b; *Calep* 516b, 517a, [713]b, 1098b.

Synonimy: **1.** *pusty*; **a.α.** *czczy*; **αα.** *zwietrzały, wywietrzały*; **β.** *wydrożony*; **b.** *czysty*; **2.b.** *niestrawiony*; **d.** *wakujący, wolny*; **3.a.** *prożnujący, wolny*; **4.** *czysty, postradany, pozbawion*; **6.** *błądny, fałszywy, nieprawdziwy, omylny*; **7.** *grzeszny, zły*; **8.** *chętliwy, darmo, dumny, nadęty, pyszny*; **9.** *czczy, daremny, lekki, marny, nadaremny, niepotrzebny, niepożyteczny, nieużyteczny, nikczemny, zbytni*.

Cf **PROZNOCHLEBOWNIK, PROZNOCHOD, [PROZNOCHODY],**
PROZNOMODLSTWO, PROZNOMOWNOŚĆ, PROZNOMOWSTWO,
[PROŻNOCHLUBNY], PROŻNOCHWALCA, PROŻNOMOWCA, PROŻNOMOWNY,
PROŻNOSTRAWCA, PROŻNOZBYTNY, PROŻNY CHLEB, PRZYPROZNIEJSZYM

ZCh, AN